

NASILJE U PORODICI

Mubera HODŽIĆ-LEMES

UDK 343.5-055.2
343.54/.55:316.356.2

SAŽETAK: Nasilje u porodici je veoma kompleksan problem jer se odnosi na unutarporodične odnose i najčešće predstavlja tajnu. Kada jednom izađe iz porodičnih okvira ono sa sobom nosi niz posljedica u odnosu na sve članove te porodice. U ovom radu autorica, na osnovu relevantne literature predstavlja temeljne pojmove koji se tiču fenomena porodičnog nasilja, dinamike nasilnih odnosa, te zaštite žrtava nasilja u porodici u BiH. U radu su predstavljeni i principi rada sigurne kuće za žrtve nasilja, te slučaj iz prakse sigurne kuće. Praksa je pokazala da je za rješavanje problema nasilja u jednoj porodici potrebno imati sistemski multidisciplinarni pristup. I pored dobro razvijenog sistema zaštite od nasilja u porodici u BiH vrlo je važno raditi na prevenciji nasilja. Autorica zaključuje da u kontekstu borbe i zaštite žrtava nasilja, te u cilju prevencije nasilja vjerske zajednice u BiH bi morale imati značajnu ulogu, inicijative i aktivnosti.

Ključne riječi: nasilje u porodici, sigurna kuća, prevencija, zaštita žrtava nasilja u porodici

Uvod

Nasilje u porodici kao globalni fenomen predstavlja najučestaliji oblik kršenja osnovnih ljudskih prava koji se dešava u svim zemljama svijeta. Niti jedno društvo nije oslobođeno nasilja u porodici, samo postoje razlike na koji način država tretira nasilje i kako se odnosi prema žrtvama i počiniocima nasilja.

Rasprostranjenost nasilja u bilo kom društvu obično se utvrđuje studijama o učestalosti, i mada se raspravlja o preciznoj definiciji nasilja u porodici, skoro trećina (30%) svih žena koje su bile u vezi širom svijeta doživjela je fizičko i/ili seksualno nasilje od strane intimnog partnera. Osim toga, na globalnom nivou, čak 38% od ukupnog broja ubijenih žena ubio je partner ili supružnik.¹ Dakle, prema svjetskoj statistici svaka treća žena tokom svog života iskusila je jedan od oblika nasilja od strane bračnog ili intimnog partnera.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH provela je istraživanje o rasprostranjenosti nasilja u porodici u našoj zemlji tokom 2012. godine. Utvrđeno je da je skoro polovina svih žena (47, 20%) obuhvaćenih studijom doživjela najmanje jedan oblik nasilja od navršene petnaeste godine, a nešto manje od 12% je navelo da je doživjelo nasilje tokom godine koja je prethodila anketi. Najčešći vid nasilja koji su navele žene u BiH je psihičko, sa učestalošću od 42% tokom životnog vijeka, nakon čega slijedi fizičko nasilje sa učestalošću od 24% tokom životnog vijeka, a 6% žena je navelo da su doživjele seksualno nasilje. Počinioci nasilja nad ženama u najvećem broju su njihovi bivši ili aktuelni partneri. Nalazi istraživanja pokazuju da partnersko nasilje igra ulogu u 72% slučajeva; generalno, žene su suočene sa mnogo većim rizikom od nasilja u intimnim i porodičnim vezama nego u široj zajednici. Veća je

vjerovatnoća da će mlađe žene doživjeti nasilje nego starije, a pri tome ni žene lošeg zdravlja ili sa invaliditetom nisu pošteđene nasilja – ustvari, stope rasprostranjenosti u odnosu na njih iste su kao i u odnosu na zdrave žene bez invaliditeta (Babović 2013).

Iako je nasilje u porodici, pretpostavljamo, prisutno od prve zajednice muškarca i žene, "otkriće" pojave vezano je za 60-te godine prošlog stoljeća kada su urađena prva istraživanja o nasilju nad djecom, 70-tih godina u fokusu istraživanja je bilo nasilje nad ženama, 80 – tih godina istraživanja su fokusirana na seksualno zlostavljanje djece dok su 90-ih godina u fokusu bila istraživanja nasilja nad starim osobama. U razvijenim zemljama ustanovljen je društveni sistem zaštite koji je podrazumijevao: definisanje različitih oblika nasilja, uvođenje zakonskih oblika prijavljivanja slučaja, specijalizacija stručnjaka za zaštitu od porodičnog nasilja i dr. Iako danas u većini zemalja postoji zakonska legislativa koja tretira oblast nasilja u porodici kao i razvijeni sistemi zaštite, statistika o porodičnom

¹ Prema: World Health Organization, Global and regional estimates of violence against women: prevalence and

health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence (Geneva: 2013).

nasilju nam govori o prisutnosti ove pojave u svim zemljama svijeta.

Porodično nasilje u BiH je bilo u domenu privatne sfere sve do unazad dvadeset godina kada ono zahvaljujući prvenstveno nevladinim organizacijama izlazi u društvenu sferu i počinje se promatrati kao ozbiljan društveni problem.

Porodično nasilje u kontekstu bosanskohercegovačke porodice ima specifičnost u intergeneracijskom prenošenju patrijarhalnog obrasca življenja. Nasilje je model ponašanja koji se usvaja najčešće od najranijeg djetinjstva i prenosi kao takav na buduće generacije.

Dakle, nasilje nije dio genetskog naslijeđa, već predstavlja naučeni obrazac ponašanja. Jak utjecaj tradicije i patrijarhalnog kulturnog naslijeđa, koje se odražava u dominaciji muškaraca u svim sferama života, doprinosi vjerovanjima da je za nasilje kriva žena jer je upravo ona ta koja dovodi do tenzija u porodici ili vezi, koja ga je izazvala i zaslužuje nasilje koje joj se desilo.

Od žene se očekuje da šuti o nasilju, jer je to njena sramota i neuspjeh. Tako se dešava da, umjesto da se nasilje javno osuđuje i ne prihvata, te umjesto da se pruži pomoć i podrška žrtvi, okolina često opravdava nasilje tražeći razloge u ponašanju ili karakteru žrtve. Odrastajući u skladu sa spolnom ulogom i brojnim predrasudama o nasilju (dobre žene i majke niko ne tuče, šuti i trpi i drugima se to dešavalo, djeci treba otac i sl.) žene su naučene da preuzmu odgovornost za nasilje ukoliko im se dešava. Ovi, duboko ukorijenjeni i čuvani stavovi stoljećima su amnestirali počinitelje nasilja prebacujući svu odgovornost za njegovo nasilno ponašanje na žrtvu.

Često nasilje biva različito doživljeno od strane muškarca i žene. Važno je steći uvid u naše stavove prema nasilju u odnosu na različite spolne uloge. Nasilje pričinjava bol svakome, žrtvi – tjelesnu povredu, povrjeđuje osjećaj vlastite vrijednosti, ponosa, osjećaj stida i krivnje, počinitelju – osjećaj bespomoćnosti, frustriranosti, bijesa, osjećaj krivnje, gubitak kontrole. Osobe

koje su svjedoci nasilja su, također, u veoma složenoj situaciji, jer nerijetko ne znaju šta treba da učine.

Nasilje je prisutno u širokom spektru ljudskih odnosa – između roditelja i djece, nastavnika/ca i učenika/ca, u politici, u ekonomiji i dr. Najčešći, a najskrivljeniji vid nasilja jeste nasilje u partnerskim odnosima (muškaraca nad ženama) koje je uslovljeno nejednakom moći među polovima.

Nasilje u porodici možemo definisati kao skup ponašanja čiji cilj je kontrola druge osobe upotrebom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem. Iz ove definicije uočavamo osnovne četiri vrste nasilja:

1. tjelesno / fizičko zlostavljanje,
2. emocionalno / psihološko zlostavljanje,
3. seksualno zlostavljanje i
4. ekonomsko zlostavljanje.

Tjelesno/fizičko nasilje se najčešće povezuje s udaranjem, guranjem i drugim očiglednim oblicima fizičkog zlostavljanja. Međutim, fizičko nasilje se odnosi i na demonstraciju sile. Naprimjer, udaranje po vratima, predmetima, uništavanje imovine, opasna vožnja sa namjerom da se osoba uplaši mogu biti demonstracija fizičkog nasilja. Također, pod fizičkim nasiljem uključujemo i različite oblike zlostavljanja s fizičkim posljedicama kao što su zaključavanje žrtava u stanu ili kući, zaključavanje hrane i sl. Naposljetku, fizičko nasilje može uključivati i stvarno nasilje ili prijetnju nasiljem nad drugim članovima porodice, srođnicima, prijateljima i sl. Fizičko nasilje je najprepoznatljivija vrsta nasilja koja uključuje:

- Udaranje rukama i nogama (guranje, šamaranje, ujedanje, štipanje);
- Oštećenje imovine u stanju bijesa (bacanje predmeta, uništavanje inventara, udaranje po zidovima);
- Korištenje oružja radi prijetnji ili povrjeđivanja;
- Zarobljavanje u domu;
- Sprječavanje žrtve da potraži lječarsku pomoć ili pozove policiju;
- Povrjeđivanje djece;
- Zadržavanje ili ograničavanje količine hrane i vode;

Neposredni simptomi fizičkog zlostavljanja su: ozljede na licu, ozljede na grudnom košu, grudima i abdomenu, hematomi i ogrebotine po tijelu, iščašenja, napukline ili lomovi kostiju, opekotine različitih stepena, ozljede nožem ili drugim predmetima, unutrašnje povrede – krvarenja, vidljivi tragovi gušenja na vratu, izbijeni zubi, povrede bubne opne, povrede u genitalnom području i dr.

Emocionalno-psihološko nasilje je vrsta nasilja koju i sama žrtva najteže prepoznaje i najteže dokaže. Uključuje veliki dijapazon ponašanja čiji je cilj kontrola žrtve.

Emocionalno nasilje uključuje:

- Uvrede – stalne kritike kojima se povrjeđuje lični, emocionalni, profesionalni i seksualni imidž. Uvrede značajno utiču na gubitak samopouzdanja i u konačnici u potpunosti emocionalno onesposobi žrtvu.
- Odbacivanje – izjave kojima se kod žrtve stvara osjećaj bezvrijednosti. Stalnim odbacivanjem žrtva počinje vjerovati da nije važna, vrijedna i ne zaslužuje ljubav i pažnju.
- Prijetnje i optužbe – izjave kojima se nanosi psihička i fizička bol žrtvi.
- Posesivno ponašanje i kažnjavanje – odnos prema žrtvi kao prema vlasništvu. Uključuje patološku ljubomoru, ograničavanje kretanja, stalno optuživanje o nevjeri i izolaciju žrtve.
- Prijetnje povrjeđivanjem i oduzimanjem djece je jedan od najčešćih razloga zbog kojeg žrtve dugo vremena ostaju u nasilnim zajednicama jer se plaše da će im nasilnik oduzeti djecu.

Psihičke posljedice zlostavljanja žene su: napetost, nemir, osjećaj slabosti i nemoći, osjećaj straha (za život dragih osoba, za svoj život), osjećaj stida, osjećaj krivice, samozanemarivanje,

gubitak samopouzdanja, neurotske reakcije (depresivnost, napadi panike), poremećaji spavanja (nesanice, noćne more), poremećaji ishrane, zloupotreba alkohola i droge, problemi sa koncentracijom, dezorijentacija,

osjećaj rastresenosti, nedostatak tolerancije i strpljenja, agresivno ponašanje prema sebi i drugima, pokušaj suicida, seksualne poteškoće (prisilno seksualno ponašanje, odsustvo želje za seksualnim kontaktima duže vrijeme), posttraumatski stresni poremećaj i dr.

Seksualno nasilje uključuje seksualno uznemiravanje, seksualna zloupotreba, incest, nedobrovoljne seksualne radnje, silovanje, te svaki seksualni čin počinjen protiv volje druge osobe. Seksualni odnosi pod prisilom putem prijetnji, prestrašivanja ili fizičke sile, prisiljavanje na neželjene odnose ili odnose sa drugima. Seksualno nasilje u braku se ne prepoznaje, jer žrtve smatraju da je to njihova bračna dužnost iako prema njihovim navodima najčešći seksualni odnosi koje imaju su pod prisilom.

Seksualno zlostavljanje žena u 40% slučajeva dovodi do abrazije i kontuzije na grudima, nosu i licu i spolno prenosivih infekcija, klamidija i gonoreja, HIV-a i dr.

Ekonomsko nasilje je vrlo specifična vrsta nasilja koja je najčešće i uzrok i posljedica statusa žrtve. Zbog ekonomske ovisnosti o počinitelju nasilja žrtve ostaju sa partnerima u nasilnoj zajednici, a nerijetko se dešava da se nakon prijave nasilja ponovno vraćaju počiniteljima upravo zbog nemogućnosti ekonomskog osamostaljenja. Ekonomska ovisnost žene je baza za druge oblike zlostavljanja i čini ženu taocem počinitelja.

Ekonomsko nasilje se odnosi na uskraćivanje ili oduzimanje finansijskih sredstava, sprječavanje žrtve da se zaposli, prisiljavanje da nasilniku da svoj zarađeni novac ili prepíše nasljedstvo, neplaćanje alimentacije i ostali oblici kontrole koja ostavlja žene bez sredstava za život.

Sve vrste nasilja nanose štetu onome tko ga trpi. U praksi se najčešće susrećemo sa kombinacijama vrsta nasilja u jednoj porodici. Emocionalno nasilje je pratilac svih pobrojanih vrsta nasilja, ali se može pojaviti i samo kao posebna forma zlostavljanja. Ako je neka žena fizički zlostavljana od svog bliskog partnera skoro je sigurno da je također bila i meta emocionalnog zlostavljanja.

Dinamika nasilnog odnosa:

Nasilje nad ženom u porodici ne treba posmatrati kroz epizode nasilja koje se događaju kada situacija izmakne kontroli. Zapravo se radi o složenom modelu ponašanja u kojem je nasilje sastavni dio dinamike odnosa. Tokom vremena kućno nasilje, ukoliko nema pravovremene intervencije, ima tendenciju pogoršanja (učestalost i ozbiljnost). Ovdje je zapravo riječ o dugotrajnom i kontinuiranom nasilnom obrascu koji se pravilno ciklički odvija kroz tri faze:

1. Faza stvaranja tenzija (napetost)
2. Nasilna faza (eksplozija, nasilno ponašanje)
3. Faza "medenog mjeseca" (žaljenje)

Spirala nasilja je termin koji se koristi da bi se objasnio obrazac nasilja u kojem sa povećanom tenzijom dolazi do nasilnih epizoda, koje se zatim stišavaju sve dok incident zlostavljanja ne izbljedi i ne pređu u fazi mirnog perioda, a zatim se čitav ciklus ponavlja.

Iz perspektive žrtve nasilja objašnjenje pojedinih dijelova ciklusa nasilja je slijedeće:

I – faza stvaranja tenzije

Ova faza podrazumijeva manje incidente fizičkog zlostavljanja ('prijetnje udarcima', gurkanje, 'čuškanje'), verbalno / psihološko zlostavljanje itd.

Sa povećanjem tenzije povećava se strah žrtve i nesigurnost (strah od fizičkog zlostavljanja i posljedica). Obično u ovoj fazi ukoliko se žrtva opredijeli za traženje pomoći nema izlaz ili stvarnu podršku i često dobije odgovor institucija "da ništa ne može biti pokrenuto dok se ne pojave evidentni znakovi zlostavljanja". Ono što žrtva radi u ovoj fazi je da pokušava smanjiti vlastiti osjećaj ljutnje i izbjegavati i najmanju "eksplozivnu" situaciju. Ona pokušava 'kontrolirati' situaciju i mijenjati okruženje u cilju preveniranja eskalacije nasilja, jer misli da može spriječiti nasilje svojim ponašanjem.

II faza nasilne tenzije

Tokom ove faze, epizode nasilja se pojavljuju sa velikim intenzitetom, što rezultira teškim fizičkim povredama, a ponekad i povredama sa smrtnim ishodom. Ovo je obično

najkraća faza kruga nasilja i traje od nekoliko sati do 24 sata.

U ovoj fazi žrtva osjeća potpuni gubitak kontrole nad situacijom, svojim okruženjem i svojim životom. Osjeća se uhvaćenom u zamku (psihološki), neke žrtve razmišljaju o traženju medicinske pomoći. Ukoliko žrtve nisu informirane ili nemaju povjerenje u policiju i pravnu zaštitu one neće potražiti pomoć, jer vjeruju da im niko neće pomoći.

III faza "medenog mjeseca"

Nasilnik se nakon ispoljavanja nasilja kaje za svoje ponašanje, izvinnjava i obećava da se nikada više neće ponoviti. Ovo je najduža faza u početku odnosa u kojima se razvija nasilje, ali vremenom se unutar takvih odnosa ova faza progresivno skraćuje i u vrlo kratkom vremenskom periodu prelazi u fazu povećanje tenzije. Tokom ove faze žrtve mogu iskusiti iluziju dobrobiti, vjerovati da su one ključ podrške za emocionalnu stabilnost počinitelja nasilja, žele vjerovati njihovim obećanjima, osjećaju se odgovornim za dobrobit počinitelja.

Generalno posmatrano, odnos dominacije i kontrole koji se sprovodi kroz nasilne obrasce ponašanja nad nekom osobom, ženom ili djetetom, prije svega izaziva strah i nesigurnost.

Iz straha od ponovnog povređivanja slijedi niz pokušaja da se sa nasilnikom uspostavi "dobar" odnos, a pri tome se nerijetko traži vlastita odgovornost za nasilje.

Udruženo sa tim, što je tipično za nasilje u porodici, javlja se stid i sramota, te se nasilje krije čak i od najbližih prijatelja i drugih članova porodice. Brojni su primjeri žena koje su nasilje krile decenijama i ostajale izolovane u poziciji "žrtve", u sve većoj kumulaciji nasilja.

Narušen doživljaj bazične sigurnosti, sniženo samopouzdanje i samopoštovanje, stalna strepnja i strah od ponovnog povređivanja, stid i sramota, karakteristike su prve faze viktimizacije. Zajedno sa tim sreću se i brojne promjene u socijalnom funkcionisanju, kao što su povlačenje i zatvaranje u sebe, prekid kontakta sa prijateljima i rodbinom, gubitak za socijalne aktivnosti i sl.

U slučajevima izraženijeg nasilja javljaju se i simptomi psihičke

disfunkcionalnosti, koji mogu biti različiti, a zavise od općih karakteristika ličnosti osobe koja trpi nasilje i karakteristika preživljenih nasilnih iskustava. U tom kontekstu možemo spomenuti razvoj psihosomatskih tegoba, depresivnosti, fobija, anksioznosti i sl. što, u najtežem stepenu viktimizacije, poprima i razmjere težih duševnih oboljenja kao što su psihotične depresije, paranoje, kao i samoubistva ili ubistva.

Uzroci nasilja

Brojni su faktori koji utiču na pojavu nasilja u porodici – od makroekonomskih, društvenih, kulturoloških, religijskih do političkih prilika. Ne postoje uzroci nasilja koji po nekom načelu zakonitosti uzročno-posljedično vode prema nasilju u porodici. Uzroke nasilja u porodici možemo tražiti u korelaciji različitih faktora rizika koji utječu na pojavu nasilja u porodici. Glavni faktori rizika koji su povezani sa većom vjerovatnoćom pojave nasilja uključuju: nisko obrazovanje, siromaštvo porodice, izloženost nasilju u djetinjstvu, prihvaćanje uvjerenja o većim pravima muškaraca, prihvaćanje tradicionalnih rodni uloga, dominacija muškarca u odnosu, tolerantan odnos društva prema nasilju, neefikasne institucije u borbi protiv nasilja u porodici, ovisnosti, poremećaji ličnosti, – kulminacija negativnih uticaja ovih faktora dovodi do pojave nasilja među bračnim i vanbračnim partnerima. Istovremeno postojanje nekog od faktora rizika ne mora da znači da će doći i do nasilja u porodici. Naprimjer, faktor rizika za nasilje može biti niže obrazovanje muškarca, ali to nije samo po sebi uzročno-posljedično povezano sa nasiljem, nisu svi muškarci sa nižim stepenom obrazovanja nasilni.

Ko su nasilnici

Nasilni muškarci se veoma razlikuju jedan od drugoga.

Riječ je o posve različitim ličnostima i različitoj motivaciji. Zajednički pokazatelj je da su nasilni. Nasilnici dolaze iz različitih etničkih grupa, religija, stepena obrazovanja, ekonomskog statusa, profesionalnih i drugih

opredjeljenja, dobnih skupina i oba spola. Osnovne psihološke karakteristike nasilnika su nesigurnost, osjećaj nemoći, nesposobnost da prihvate slabosti ili greške u sebi samima ili da ih tolerišu u drugima. Zajedničke karakteristike nasilnika su: nisko samopoštovanje, vjeruju u sve mitove o zlostavljačim vezama, tradicionalno vjerovanje u mušku superiornost i stereotipni pogled na ulogu muškarca u porodici, krivi druge za svoje ponašanje, patološki je ljubomoran, ponaša se kao podvojena ličnost, ima ozbiljne stresne reakcije u toku kojih poseže za pićem i maltretiranjem da bi ih prevladao, često koriste seks kao čin agresije da bi ojačali svoje samopouzdanje, imaju slabu kontrolu, nisku toleranciju na frustraciju, eksplozivnu narav, ne vjeruje da bi njegovo nasilno ponašanje trebalo imati negativne posljedice, vjeruje da njihovo prijeteće ponašanje čuva porodičnu jezgru i da to čine za dobrobit porodice, uspostavlja kontrolu partnerice prijeteći samoubistvom kada ih pokuša ostaviti, često koriste djecu kao zalag i način održavanja kontrole.

Ko su žrtve nasilja?

U 95 % slučajeva su to žene, mlade ili stare, udate ili neudate, zaposlene ili nezaposlene, obrazovane ili bez škole, bogate ili siromašne, bijele ili crne. Sve žene/djevojke mogu biti potencijalne žrtve nasilja. Žrtve nasilja u porodici postaju žrtve mnogo prije nego steknu uvid u to. Svijest o nasilju koje proživljavaju se javi nakon niza posljedica sa kojima se suoče (na kognitivnom, emocionalnom i socijalnom planu).

Njih uglavnom odlikuje tradicionalno shvatanje podjele spolnih uloga u porodici/vezi, nisko samopouzdanje i samopoštovanje, historija porodičnog nasilja, predrasude o nasilnom odnosu, preuzimaju odgovornost za postupke nasilnika; pate od osjećaja krivnje, istovremeno poriču užas i bijes koji osjećaju; imaju ozbiljne stresne reakcije sa psihofizičkim poteškoćama; vjeruje da joj niko ne može pomoći da razriješiti njenu situaciju.

Zaštita žrtava nasilja u porodici

Nevladine organizacije u BiH su iznijele proces prepoznavanja domaćeg nasilja kao neprihvatljivog ponašanja i ujedinile se oko pritiska na institucije vlasti da priznaju pravo na život slobodan od nasilja u porodici. Uporedo sa radom na senzibilizaciji javnosti i lobiranju za zakonske promjene, osnovale su prve servise podrške žrtvama nasilja Sigurne kuće, SOS telefone, usluge besplatne pravne i psihosocijalne pomoći.

Nasilje u porodici se smatralo privatnim problemom sve do 2003. godine kada je došlo do reforme krivičnog zakonodavstva. Krivični zakon FBiH članom 222 definira nasilje u porodici kao krivično djelo.² Nakon donošenja ovog člana žrtve po prvi put imaju mogućnost da prijave nasilje koje preživljavaju i da počinitelju budu saknkcionisani.

Druga najznačajnija zakonska odrednica kada je u pitanju nasilje u porodici dogodila se 2005. godine kada je usvojen Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u FBiH. Zakon je izmijenjen i dopunjen 2013. godine i usmjeren je prvenstveno na zaštitu žrtava nasilja. Između ostalog predviđa i zbrinjavanje žrtava porodičnog nasilja u Sigurne kuće – Skloništa.

Sigurna kuća namijenjena je privremenom zbrinjavanju žena i njihove djece – žrtava porodičnog nasilja i predstavlja realizaciju prava žrtve nasilja u porodici na fizičku i psihičku sigurnost, odnosno zaštitu života, tjelesnog integriteta i duševnog zdravlja i sprečavanje daljeg nasilničkog ponašanja. Na teritoriji BiH postoji osam sigurnih kuća sa 173 raspoloživa mjesta. Na području Federacije BiH ima pet sigurnih kuća sa 126 raspoloživih mjesta za smještaj žrtava nasilja u porodici. One djeluju u okviru nevladinih organizacija: Fondacija lokalne demokratije Sarajevo, Medica – Zenica, Vive žene – Tuzla, Žene sa Une – Bihać, Žena BiH – Mostar.

U Republici Srpskoj postoje 3 sigurne kuće sa 47 raspoloživa kapaciteta

novine Federacije BiH”, broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11.

² Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine i izmjene zakona (“Službene

koje se nalaze u okviru NVO na području: Banja Luke, Bijeljine i Modriče.

U proteklih šesnaest godina u Sigurnoj kući koju vodi Fondacija lokalne demokratije u Sarajevu zbrinuli smo 1647 korisnika od čega je 574 žena, 791 djece i 282 djevojaka.

U navedenom periodu, zbog traumatskih događaja nasilja i zlostavljanja, a u kontekstu socijalnih, kulturnih, ekonomskih i političkih promjena u Bosni i Hercegovini pružali smo sveobuhvatnu zaštitu i pomoć navedenom broju žena i djece. Osnovni cilj Sigurne kuće je fizička zaštita i sigurnost žrtava ali i niz drugih usluga koje će im pomoći u njihovoj rehabilitaciji i resocijalizaciji što će ih u konačnici osnažiti da se odupru torturi, te počnu donositi odluke koje će im pomoći u realizaciji budućeg kvalitetnijeg života. U sigurnoj kući pružaju im se razni psihosocijalni terapijski tretmani (individualni, grupni, edukativne, suportivne, rekreativne, radno – okupacione terapije), pravna pomoć, medicinska pomoć, ekonomsko osnaživanje i dr. Najveći broj žena smještenih u Sigurnoj kući pomoć su potražile nakon dugotrajne izloženosti nasilju u porodici. Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici u Sigurnoj kući mogu ostati do šest mjeseci. U pojedinim slučajevima taj period može biti i duži ukoliko postoje opravdani razlozi istog.

U Sigurnoj kući djeluje psiho-socijalni tim (neuropsihijatar, psiholozi, socijalni radnici, medicinsko osoblje) koji provode terapijski tretman sa žrtvama nasilja u porodici.

Proces rješavanja problema ima nekoliko koraka:

1. Prepoznavanje i opisivanje problema;
2. Prepoznavanje i opisivanje misli, osjećaja i drugih obavijesti o problemu;
3. Prepoznavanje mogućnosti izbora ili načina rješavanja problema, uviđanjem dobitaka i gubitaka povezanim sa svakim od njih i potencijalne prepreke za svaki mogući izbor;
4. Odabir rješenja;
5. Iscrpan plan provođenja rješenja;

6. Provođenje rješenja, uključivši napore usmjerene na prelaženje preko prepreka;
7. Procjena djelotvornosti odbranog rješenja;

Za svaku klijenticu nastojimo da uspostavimo zadovoljenje osnovnih emocionalnih potreba ponovnim uspostavljanjem osjećaja sigurnosti, dostojanstva i samopoštovanja. Važna je usmjerenost na uklanjanje posljedica tjelesnih ozljeda, kvalitetnu i redovnu ishranu, dobar odmor i tjelovježba. Radi boljeg prepoznavanja i razumijevanja vlastitih postupaka koje prije nije povezivala sa viktimizacijom pružamo joj odgovarajuće znanje o zlostavljanju i njegovim posljedicama kao i znanje o posttraumatskim učincima zlostavljanja.

Prema statističkim podacima Sigurne kuće – FLD Sarajevo 60% žena se vraća počiniteljima nasilja nakon boravka u Sigurnoj kući. Nakon kraćeg perioda pomirenja, problem nasilja se vraća ukoliko nije došlo do promjene ponašanja počinitelja nasilja. Dosadašnja iskustva pokazuju da je potrebno pružiti stručnu pomoć počiniteljima nasilja u porodici. Naša iskustva u radu sa počiniteljima nasilja kroz terapijski tretman u Službama socijalne zaštite, mobilne posjete i grupe samopomoći nam daje pozitivne rezultate kada je u pitanju uspješna reintegracija porodice. Najvažnija pretpostavka istog je dobrovoljnost i želja nasilnika za promjenom.

Primjer slučaja iz Sigurne kuće

Izjava:

Odrastala sam u potpunoj osmočlanoj porodici.

Imala sam normalno djetinjstvo, išla sam u školu, i bila sam sretna. Međutim, rat je sve promijenio. Imala sam osamnaest godina kada je počeo!

Ja, moja mama, braća i sestre smo bili u selu kada su počele padati granate. Jedno jutro, dok su padale granate, sa majkom i sestrama krenula sam prema Tuzli. Kretali smo se u dugačkoj koloni u kojoj je bilo nekoliko hiljada žena i djece koji su kao i mi tražili spas.

Moja braća su ostala u selu da se bore, dok smo mi bježali kroz šume koje nismo

čak ni poznavali. Danima i noćima smo putovali i nismo znali gdje idemo. Svi smo bili izgubljeni.! Godine su prošle dok sam se spojila sa porodicom i prividno je sve bilo uredu, ali više ništa nije bilo isto.

Na svadbi mog brata upoznala sam momka u kojeg sam se zaljubila na prvi pogled. Zabavljali smo se nepuna tri mjeseca. Godine 1995 smo se vjenčali i prvih par godina živjeli smo zaista sretno. Ubrzo smo se preselili u Sarajevo a moja porodica je ostala u Tuzli. Moj suprug je u toku rata izbjegao iz Srebrenice gdje je inače rođen i gdje je stanovao prije rata. Njegova sudbina je bila također tužna, u toku rata izgubio je roditelje i brata, i sa sobom je nosio svoju traumu koja je bila jednako bolna kao i moja. U početku mi je pomagao, bio je pažljiv kada sam rodila prvo dijete. Nakon dvije godine rodila sam drugo dijete, dječaka, a moj suprug se jednako radovalao kao i ja. Međutim, ovaj put sreća nije dugo potrajala.

Nakon pet mjeseci od rođenja drugog djeteta porodična situacija se promijenila. Saznala sam da me muž vara sa jednom ženom iz mjesta koje se nalazilo nedaleko od nas. Ta druga žena imala je dvoje djece, njen suprug je poginuo padom Srebrenice. Nisam mogla vjerovati da se moj muž može tako promijeniti.

On više nije bio čovjek kojeg sam do tada poznavala, za kojeg sam se udala, i sa kojim sam rodila dvoje djece koju oboje sigurno isto volimo. Počeo je dolaziti kasno kući, piti alkohol. Bez vidnog razloga počeo bi maltretirati mene, tući me šakama, nogama, nazivati me pogrdnim imenima. Jedne prilike, počela sam da plačem, a on je prišao i počeo da me tuče nogama i rukama u predjelu leđa i glave. Molila sam ga da prestane jer je bol bila nepodnošljiva, krvarila sam.. On je i dalje udarao, ali je udarce povećavao sve do momenta dok nisam izgubila svijest. I vjerovatno se u tom momentu bojao za moj život, polio me je vodom nakon čega sam bolno otvorila oči i polako sam ustala držeći se za stolicu koja se nalazila nedaleko od mene. Nije ništa govorio, samo me pogledao, uzeo je svoju jaknu i izašao iz kuće.! Nakon par momenata, ostala sam sama, svuda je bila tišina, sjela sam na stolicu i počela sam da plačem, osjećala sam jaku bol svuda u tijelu. I baš tada, u mojoj glavi, skupio se sav moj život, moje djetinjstvo, rat, prošlost i bolna sadašnjost. Ustala sam polako, uzela za

ruku svoju djecu koja su se igrala nedaleko od kuće i odlučila sam potražiti stručnu pomoć. Nisam više mogla trpjeti sav taj užas koji nije prestajao godinama.

Smještaj u Sigurnu kuću:

Kod prijema je X.Y. djelovala uznemireno, uplašeno, plakala je i govorila: "Mislila sam da sama mogu riješiti svoj problem, da će me moj muž saslušati i razumjeti, ali on to nije učinio, on nije bio tu tada kada mi je bio najpotrebniji.

U Sigurnu kuću je smještena zajedno sa svojoj dvoje djece, djevojčica od 6 godina, koja je povučena, tiha i čitljiva i dječak od 4 godine koji je komunikativniji i otvoreniji u odnosu na sestru. Dječak je povremeno bio agresivan prema majci i prema sestri, a što je majka kroz razgovor povezivala sa ponašanjem oca, odnosno sličnosti u njihovom ponašanju.

U toku daljeg boravka primjećivali smo da se njeno stanje mijenja, da je postala mirnija, komunikativnija, bolje je saradivala. Uključivanjem u psihosocijalni tretman pokazala je značajnu saradnju i aktivnost. Očito da je boravak u sigurnoj kući za nju predstavljao ambijent u kojem je bila zaštićena. Njeno povjerenje koje je bilo oštećeno traumatskim iskustvom počelo se vraćati što je doprinijelo da njena komunikacija i verbalna i neverbalna postane mnogo kvalitetnija. Ona je sada mogla da vrlo slobodno iznosi svoja osjećanja, da ih dijeli sa ostalim i da smanji svoj osjećaj bespomoćnosti koji je u momentu prijema bio dominantan.

U ovom vremenskom periodu došlo je i do prvog susreta sa njenim mužem. Kada su se sreli njen suprug je bio dosta rezervisan i čitljiv, nije skidao pogled s nje jer je primijetio da se X.Y. promijenila, da je drugačija. Pitao ju je da se vrati kući. Prvi razgovor trajao je kratko. Nakon povratka X.Y. nam je priznala i istakla da se osjeća mnogo bolje, sigurnije, i da je možda po prvi put nakon dugo vremena smogla snage da pogleda svog supruga u oči. Također je rekla da ga još uvijek voli i da želi nastaviti brak s njim.

Drugi razgovor je upriličen brzo. Tom prilikom supružnici su razgovarali smirenije i otvorenije. X.Y. je pitala supruga da li je još uvijek u vezi sa drugom ženom na što joj je on odgovorio da nije i da nema namjeru više ostati u toj vezi.

Na polasku, muž je pitao X.Y. da li želi da se vrati kući pri čemu je rekao da će sve biti drugačije, te da je shvatio koliko je izgubio. X.Y. nije odgovorila na to pitanje.

Na trećem suočenju situacija među supružnicima je bila dosta jasnija. Obostrano su izrazili želju za pomirenjem kao i za nastavkom bračne zajednice. Suprug X.Y. je istakao da želi sa svojom ženom i djecom da se preseli u novu kuću koju su napravili u drugom gradu. X.Y. je bila zadovoljna njegovim prijedlogom, te je isti zadovoljno prihvatila.

Preseljenje u drugi grad za X.Y. je predstavljalo novu šansu njenom braku i svakako udaljenost od druge žene sa kojom je njen suprug bio ranije u vezi.

Komentar:

Radi se o osobama koje potiču iz stabilnih, dobro adaptiranih i kompletnih porodica. Do početka ratnih dešavanja u svome razvoju nisu imali nikakvih traumatskih iskustava niti poremećaja. Zasnovali su brak i započeli svoj život po modelu koji je uobičajen u našoj kulturi.

N.N. je tokom rata izgubio oba roditelja i brata, i sam je protjeran iz Srebrenice. X.Y. je nakon što su izbjegli, živjela u Tuzli sa roditeljima. Prvih nekoliko godina braka, dok su živjeli u blizini njene porodice, brak se odvijao bez problema. Nakon što je došlo do separacije, odnosno odvajanja tj. preseljenja u drugi grad dolazi do ispoljavanja simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja koji se manifestira kroz gubitak bazičnih ljudskih veza. Njihov dotadašnji život odvijao se po tradicionalnim modelima zajedničkog življenja, njihove porodične veze su bile veoma naglašene i ispoljene kroz teritorijalnu blizinu. Kada te blizine nestaje, raseljavanjem, gubitkom članova porodice i dolaskom u potpuno novu sredinu započinje njihov krizni period koji se manifestira kroz teške oblike posttraumatskog stresnog poremećaja. Refleksija ovog teškog traumatskog događaja je početak njihove destrukcije braka. U ovom momentu srušile su se sve vrijednosti koje su decenijama njegovane intergeneracijski prenošene i artikulirane u filozofiju života bosanskog podneblja.

Kod njih dolazi do teškoća u prihvatanju drugačijeg načina života jer su njihova prijašnja iskustva nešto potpuno

drugo. Mijenja se slika o sebi i samopouzdanje koje se zasniva na vezama sa drugim ljudima mijenja potpuno sistem vrijednosti. Gubitak sigurnosti i bazičnog povjerenja kod N.N. je bio značajno smanjen traumatskim događanjima. Cijeli odnos među bračnim partnerima počinjao je i završavao se fizičkim nasiljem kao jedini oblikom komunikacije.

U toku boravka u Sigurnoj kući radili smo na procesu oporavka od traume kod X.Y. kroz četiri faze:

- Uspostavljanje sigurnosti (samim prijemom u "Sigurnu kuću" omogućili smo joj da uspostavi sigurnost u odnosu na svoj dotadašnji boravak u izbjeglištvu);
- Stabilizacija putem medikamentozne terapije i individualne i grupne socioterapije;
- Razrada traume kroz sjećanja i žalovanje;
- Integracija traume i reuspostavljanje veza;

Zaključna razmatranja

Nasilje u porodici je veoma kompleksan problem jer se odnosi na unutarporodične odnose i najčešće predstavlja dugo skrivanu tajnu. Kada jednom izađe iz porodičnih okvira ono sa sobom nosi niz posljedica u odnosu na sve članove te porodice. Stoga rješavanje nasilja u jednoj porodici iziskuje multidisciplinarni pristup i uključivanje većeg broja institucija i organizacija. Možemo reći da imamo prilično dobro razvijen sistem zaštite od nasilja u porodici u našoj zemlji. Prijava nasilja se vrši u policijskim upravama, centrima za socijalni rad ili na SOS telefone (za područje Federacije BiH 1265 i za područje RS 1264). Nakon podnošenja krivične prijave za nasilje u porodici općinski sudovi izriču zaštitne mjere kojima štite žrtvu, a po potrebi žrtve se zbrinjavaju u Sigurnim kućama. Nakon psihosocijalnog tretmana žrtve se reintegriraju u društvo (neke žene nastavljaju bračne zajednice, jedan dio njih se razvodi). No, bez obzira na postojeći sistem zaštite važno je istaći da još uvijek moramo jačati kapacitete i podizati svijest o postojanju ovog problema.

U cilju prevencije porodičnog nasilja koje ima razarajuće posljedice ne samo po porodicu u kojoj se dešava već se posljedice reflektuju i na cijelo društvo (djeca iz nasilnih porodica su pod većim rizikom za maloljetničku delinkvenciju, zlostrebu psihoaktivnih supstanci, ovisnosti od alkohola, kriminaliteta i sl.) potrebno je da se uključi što veći broj institucija i organizacija u cilju podizanja nivoa svijesti i sprječavanja daljeg nasilja. U kontekstu navedenih razmatranja uloga Islamske zajednice u BiH treba da ima značajnu ulogu, inicijative i aktivnosti u cilju prevencije, borbe i zaštite žrtava nasilja.

Sve religije u svojoj suštini nasilje tretiraju kao veliki grijeh. Islam kao vjera strogo zabranjuje maltretiranje žene u svakom pogledu o čemu govore

brojni kur'anski ajeti i hadisi Muhammeda a.s. Stoga, islamska zajednica i njeni predstavnici imaju moralni autoritet i odgovornost da rade zajedno sa drugim institucijama i organizacijama na prevenciji, borbi i zaštiti od nasilja u porodici. Vjerske vođe mogu i treba da predstavljaju zastupnike i da budu pomagači u eliminaciji nasilja u porodici. Vjera ima veliku ulogu u životima mnogih žrtava nasilja u porodici. Ukoliko žena osjeća povjerenje i sigurnost unutar džemata ona će biti ohrabrena da se povjeri i potraži pomoć. Ukoliko je vjerski predstavnik njegov odgovor upravo može da spasi život žrtve i njene djece. Pravovremena intervencija nerijetko može da prevenira rascjep jedne porodice.

Vjerski lideri treba prvo lično da se informišu i educiraju o nasilju u porodici, uzrocima, vrstama, simptomima i posljedicama, a potom i sistemom dostupne zaštite za žrtve nasilja odnosno sankcijama za počinitelje.

Vjerski radnici bi trebali u okviru obraćanja džematlijama (na hutbi, predavanjima, tribinama) obavezno uvrste temu "Nasilje u porodici" i govore o njoj što bi bila prevencija ali i sprječavanje daljeg nasilja u mnogim porodicama. Nažalost, nerijetko smo suočeni sa iskustvom da se nasilje objašnjava i opravdava upravo na osnovu samoproljivnog tumačenja vjere. Stoga je važno da Islamska zajednica i svaki njen predstavnik lično imaju ispravan stav koji će dalje širiti u svojim džematima.

Literatura

- M. Babović, (2013) Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini, Agencija za ravnopravnost spolova BiH;
 Centar za edukaciju i istraživanje Nahla, (2013) Vratimo im dostojanstvo, priručnik za vjerske zajednice za eliminaciju nasilja nad ženama;
 Gender Centar FBiH, Istraživanje o uzrocima nasilja u porodici u FBiH;
 Halilović M. (2015) Preživjele govore: osvrt na odgovore krivičnog sistema na nasilje u porodici u BiH, AI/DCAF;
 Kapetanović-Bunar E. Omanović N. Hodžić-Lemeš M (2010) Nasilje u porodici – Osjećala sam strah čak i u snu, izdanje Fondacija lokalne demokratije, Mauna Fe;
 Kapetanović-Bunar E., Vajnaga R Omanović N. Hodžić M, (2003) Nasilje i oporavak, FLD Sarajevo;
 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine i izmjene zakona ("Službene novine Federacije BiH", broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11);
 Priručnik, Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici 2014.godine;
 Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, Sarajevo 2013.
 Žarković-Palijan T, Kovačević D (2009) Iz forenzične psihijatrije, Ceres d.o.o. Zagreb;

الموجز العنف الأسري

مُبرة خوجيتش - ليميش

يمثل العنف الأسري مشكلة شديدة التركيب لأنه يصيب العلاقات داخل الأسرة وغالبا ما يمثل سرا من أسرارها، فإذا خروج من إطارها حمل معه سلسلة من النتائج المرتبطة بجميع أفرادها. تقدم الكاتبة في هذا البحث، وبناء على المراجع الموثوقة، المفاهيم الأساسية الخاصة بظاهرة العنف الأسري، وحركية العلاقات العنيفة، وحماية ضحايا العنف الأسري في البوسنة والهرسك. ويقدم البحث مبادئ عمل «دار الأمان» لضحايا العنف، ويعرض حالة إحدى المقيمتات فيها. وقد أظهرت التجربة أن حل مشكلة العنف في أسرة من الأسر يحتاج لمقاربة متعددة الجوانب، فبالإضافة إلى النظام المتطور للحماية من العنف الأسري في البوسنة والهرسك، من الضروري جدا العمل على الوقاية من العنف. وتختتم الكاتبة بأنه ينبغي أن يكون للمؤسسات الدينية في البوسنة والهرسك دور كبير ومبادرات ونشاطات في سياق مناصرة ضحايا العنف الأسري وحمايتهم، ومن أجل الوقاية منه.

ال كلمات الرئيسية: العنف الأسري، دار الأمان، الوقاية، حماية ضحايا العنف الأسري.

Summary

DOMESTIC VIOLENCE

Mubera Hodžić-Lemeš

Domestic violence is a very complex phenomenon for it pertains to inside-family relations and is most often kept in secrecy. Once it leaves the family framework it offsets a chain of consequences affecting all the family members. In this article the author presents, using the relevant references, fundamental concepts and terminology related to the phenomenon of domestic violence, dynamics of violent relations and protection of the victims of domestic violence in B&H. The article also presents the principles of functioning of the safe house for the victims of violence and an actual case from the practice of the safe house. Experience shows that solving the problem of violence in one family requires a systematic, multidisciplinary approach. Besides having well developed system of protection from domestic violence in B&H, it is very important work on prevention of violence. The author concludes that in context of protection of the victims of violence, struggle against domestic violence and with the aim of its prevention religious communities in B&H should take on a significant active initiative.

Key words: domestic violence, safe house, prevention, protection of the victims of domestic violence.